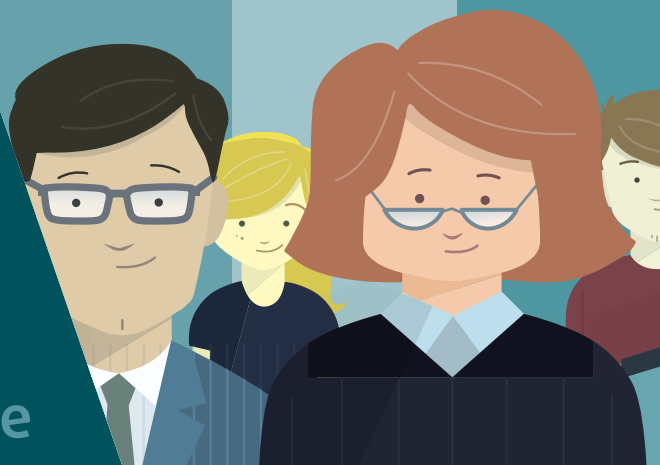

Правосъдие, съобразено с интересите на детето — перспективи и опитът на работещите с деца

Резюме

Хартата на основните права на Европейския съюз определя права, които са от особено значение за правата на децата в съдебното производство, като най-важните от тях са човешко достойнство (член 1); забрана на изтезанията и на нечовешкото или унижително отношение или наказание (член 4); право на свобода и сигурност (член 6); зачитане на личния и семейния живот (член 7); защита на личните данни (член 8); недискриминация (член 21); права на детето (член 24); и право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес (член 47).

Всички държави членки на Европейския съюз (ЕС) са длъжни да гарантират, че висшите интереси на децата имат първостепенно значение при всяко действие, което ги засяга. Това съображение е особено важно, когато децата са включени в наказателно или гражданско съдебно производство.

Подобни процедури могат да бъдат стресиращи за всекиго. Още повече за деца, които са изложени на риск от превръщане в жертва, ако процедурата не е съобразена с интересите на детето, обстановката е неподходяща и участващите служители са неподходящо обучени. Засегнати са хиляди деца. Данните показват, че само в 11 държави членки около 74 000 деца са били жертви на престъпление и 495 000 са засегнати от развод на родителите през 2010 г.

Третирането на децата в съдебното производство е важен проблем на основните права, разгледан от Организацията на обединените нации (ООН) в [Конвенцията за правата на детето \(CRC\)](#), ратифицирана от всички държави — членки на ЕС. ЕС

дава ново доказателство за ангажираността си по този въпрос, като подкрепя Насоките относно съобразеното с правата на детето правосъдие на Съвета на Европа от 2010 г. и помага на своите държави членки да подобрят защитата на правата на детето в съдебните системи.

Тези насоки подкрепят правата на децата да бъдат изслушани, информирани, защитени и недискриминирани. С цел да определи до каква степен тези права се зачитат и изпълняват на практика, Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA), в сътрудничество с Европейската комисия, събра и анализира данните, представени в настоящото резюме. Констатациите показват, че има да се извърви още дълъг път, докато правосъдието бъде приведено в по-добро съответствие с правата на детето в целия ЕС.

Практиките за участие на деца в наказателното и гражданското съдебно производство се различават значително не само между отделните държави членки, но и в самите тях, което говори за необходимостта от ясни и последователни стандарти и насоки, както и от систематично наблюдение на тяхното прилагане. Децата не получават достатъчна подкрепа, когато участват в наказателно или гражданско производство; съдебната обстановка, която може да бъде смущаваща за децата, невинаги е съобразена с техните нужди. Конкретните мерки, напр. възпрепятстване на преки срещи на детето с ответници или свидетели в съда, както и гарантирането, че детето е информирано за процедурата и я разбира, все още не са общоприета практика. В същото време проучването установи определен брой насърчителни практики, някои от които са изложени в настоящото резюме.

По-доброто съобразяване на съдебните системи с интересите на детето подобрява защитата на децата, насърчава пълноценното им участие и в същото време подобрява функционирането на правосъдието. Констатациите в настоящото резюме могат да предоставят на държавите членки полезни инструменти за идентифициране на пречките, несъответствията или

слабостите в съдебното производство, и по-специално в процедурите за транспониране и прилагане на съответните директиви на ЕС. Подобен подход, съобразен с интересите на детето и насоките на Съвета на Европа, ще направи участието в съдебно производство по-безопасно за децата в ЕС.

Събиране на данни и обхват

В своята програма за правата на детето ЕС отбелязва, че липсата на надеждни и сравними данни е пречка за разработването и прилагането на политики, основани на обективни данни. За попълване на този недостиг Европейската комисия и FRA направиха преглед на извършената работа в областта. Съгласуваното и систематично събиране на данни включваше показателите на FRA за правата на детето, изготвени през 2010 г. и доразработени през 2012 г., във връзка с правосъдието в областта на семейните отношения. Показателите следват модела, основан на правата и разработен от върховния комисар за правата на човека на Организацията на обединените нации (ВКПЧООН)* и предназначен за измерване на:

- задълженията на отговорните лица (структурни показатели);
- усилията (показатели за процесите) за изпълнението на тези стандарти;
- резултатите (показатели за постигнатите резултати).

За цялостно разбиране на положението FRA проведе проучване чрез интервюта на място в 10 държави — членки на ЕС, подбрани с оглед да отразят многообразието на съдебните системи и различните практики относно участието на децата в правосъдието — България, Хърватия, Естония, Финландия, Франция, Германия, Полша, Румъния, Испания и Обединеното кралство**. Агенцията обобщи опита, впечатленията и гледните точки на лицата, участващи в наказателното и гражданското съдебно производство, както и преживяванията на децата участвали в такива процедури като жертви, свидетели или страни.

Първата част от работата на FRA относно децата и правосъдието, представена в настоящото

резюме, се отнася до гледните точки на лицата, работещи с деца. В нея са изследвани отговорите на 570 съдии, прокурори, защитници, съдебни служители, психолози, социални работници и полицейски служители, които са в ежедневен контакт с децата, минаващи през съдебно производство. Тази дейност продължи до първоначалното попълване на показателите за процесите и за постигнатите резултати с качествени данни за десетте държави членки на ЕС. Данните от втората част на изследователската работа на място на FRA въз основа на анкети със самите деца ще допълни показателите за процесите и за постигнатите резултати. Въз основа на комбиниран анализ на анкетите с лица, работещи с деца, и с деца FRA ще публикува становища относно правосъдието, съобразено с интересите на децата.

Успоредно с това Европейската комисия събра статистически данни от всички държави — членки на ЕС, при наличност на такива, относно участието на децата в съдебно производство. Данните обхващат законодателството, регламентите и политиките към 1 юни 2012 г., които засягат третирането на децата в съдебното производство, като разкриват силните страни и евентуалните пропуски. Тази дейност допринесе за попълване на данни за структурните показатели.

* ВКПЧООН (2012), *Human Rights Indicators, A guide to measurement and implementation* („Показатели за правата на човека — ръководство за измерване и прилагане“).

** Във Франция работата на място беше извършена в Ил дьо Франс, Прованс-Алпи-Лазурен бряг, Франш-Конте, Рона-Алпи, Поату-Шарант, Нор-Па дьо Кале, Бретан и Реюнион; в Германия: в Берлин-Бранденбург, Хесен, Бавария, Райнланд-Пфалц, Северен Рейн-Вестфалия, Долна Саксония, Хамбург, Саарланд, Бранденбург, Тюрингия и Мекленбург-Предна Померания; в Испания: в Андалусия, Каталония и Мадрид; и в Обединеното кралство: в Англия, Уелс и Шотландия.

Основни констатации и съвети, основани на обективни данни

Право на изслушване

Правото на изслушване и изразяване на мнение е от съществено значение за ефективното участие в съдебно производство. Това право е гарантирано на децата от ЕС, Съвета на Европа и ООН.

Регистрирането на гледната точка на детето не е обаче достатъчно. Пълноценното участие изисква от съответните органи да създадат безопасна и приветлива среда и да използват подходящи методи на задаване на въпроси за определяне и вземане под внимание на специфичните нужди на детето.

„Откакто работя, забелязах големи промени: [...] по-рано изслушванията на децата се считаха за обикновена формалност на процедурата, но това вече не е така.“ (Испания, съдебен служител)

Някои респонденти смятат, че изслушването на децата невинаги е пълноценно и необходимо и предлагат ограничаване на броя на изслушванията, ако е възможно. Други активно защитават правата на децата да бъдат изслушани и да изразят своите мнения, като съветват винаги да се имат предвид техният етап на развитие, езиковите им способности и здравословното им състояние.

„Младите хора искат да са сигурни, че лицето, което взема решението, е запознато с мнението им, когато взема това решение. Много от младите хора не искат да вземат решението сами, те разбират, че не е тяхна работа и не желаят тази отговорност. Те искат обаче да знаят, че лицето, което взема решението, е чуло мнението им по време на процеса.“ (Обединено кралство, социален работник)

Констатациите от работата на място на FRA показват, че децата са изслушвани по-често при наказателно, отколкото при гражданско производство поради необходимостта от доказателства в наказателните дела. От децата невинаги се изисква да участват в гражданското производство, например в дела по семейното право, включващи въпроси като развод и родителски права. Повече процесуални гаранции има в наказателното, отколкото в гражданското производство, особено когато детето е жертва, а не свидетел. Органите в гражданското производство също дават някои процедурни права по-често на

деца, които са ищци, отколкото на деца свидетели или страни. Видеозаписи и помещения за изслушване, съобразени с интересите на детето, има и се използват по-често в наказателното, отколкото в гражданското производство.

Всички анкетираните подчертаха значението на съгласуваната професионална работа на всички участващи специалисти с оглед да се ограничат или намалят евентуалните отрицателни последици, които децата могат да изпитат. Като цяло е установено, че ако децата се изслушват от обучени лица и ако съществуват насоки как да бъдат изслушвани, работещите с деца се държат по-подходящо. Децата се чувстват по-сигурни, ако има по-малко изслушвания, присъстват по-малко хора и ако само едно обучено лице ги изслушва. В такива случаи те могат да се възползват по-добре от правата си и да направят по-достовърни изявления, които са повлияни в по-малка степен.

„[...] детето отива с родителите си в полицията и казва: „Казах го в полицията, като мислех, че полицията е държавна институция, където човек не бива да лъже.“ После се явява пред разследващите и казва: „Вече го казах в съда, областен съд по време на разследването, и ето че викаме детето за трети път да повтори отново всичко това. Ужасно.“ (Хърватия, психолог)

Данните, които FRA събра в 10-те обхванати в проучването държави — членки на ЕС, показват, че понякога държавите не изпълняват задълженията си относно правото на детето да бъде изслушано в съдебното производство. Изслушванията както в гражданското, така и в наказателното производство се считат за травмиращи за децата. Все пак и наказателното, и гражданското производство отбелязаха напредък по отношение на съобразяването на правосъдието в по-голяма степен с интересите на детето. Те направиха това, като осигуриха по-голямо участие на работещите в сферата на социалните грижи в хода на съдебното производство, по-специално при изслушванията по гражданско право. Приемането на специални мерки за закрила на децата от вторичното им превръщане в жертва също допринесе за това.

Следните общи съображения във връзка с план за действие могат да помогнат да се гарантира, че правото на децата да бъдат изслушани се реализира по колкото е възможно повече съобразен

с интересите на детето начин, като се гарантира, че децата се чувстват удобно и в безопасност и че имат възможност да изразяват ефективно и свободно мнението си.

Създаване на специализирани съдилища за деца

- Не всички държави членки имат специализирани наказателни и граждански съдилища. От друга страна, такива структури е по-вероятно да имат помещения и среда, подходящи за деца, предпазни инструменти и обучени детски специалисти, съобразени с интересите на детето. Ако нямат такива, държавите — членки на ЕС, следва да създадат подобни специализирани структури, както и система с правни/съдебни професионалисти, компетентни по правата на детето и съобразеното с тези права правосъдие.

Определяне на зрелостта на детето

- Зрелостта на детето е от решаващо значение, за да се определи как то следва да участва в съдебното производство. Държавите — членки на ЕС, следва да въведат недвусмислено правно определение на понятието „зрелост“.
- Понастоящем, поради липсата на ясни критерии, отделните съдии могат да използват собствена преценка относно зрелостта на детето. Държавите — членки на ЕС, следва да възприемат по-обективен метод за оценка на зрелостта на децата, като се вземе под внимание тяхната възраст и способността им да разбират.

Установяване на процесуални гаранции за участието на детето

- Лицата, работещи с деца, считат, че процесуалните гаранции в наказателното производство, напр. среда на изслушване, съобразена с интересите на детето, намаляват стреса на децата и риска от вторично превръщане в жертва. За наказателното и гражданското производство държавите — членки на ЕС, следва да правят видеозапис на изслушването, включително на предварителното изслушване, за да се избегнат ненужни повторения и да се гарантира, че видеозаписът е правно допустимо доказателство. За наказателното производство държавите — членки на ЕС, следва да въведат мерки за избягване на контакта между детето и ответника, както и с всички други

страни, които детето може да възприеме като заплаха. За гражданското производство държавите — членки на ЕС, следва да разглеждат по-често използването на медиацията като алтернатива на съдебния процес.

- Осем от десетте държави членки в проучването имат разпоредби на наказателното право относно правото на детето да бъде изслушано като жертва и шест относно правото му да бъде изслушано като свидетел. В гражданското право, в зависимост от вида на делото, изслушването може да бъде задължително, по желание или да не е регулирано изобщо. Държавите членки и, ако е целесъобразно, ЕС следва да прилагат по-интегриращ подход с оглед процесуалните гаранции да обхващат всички случаи, при които в съдебното производство участват деца, като същевременно прилагат оценка на зрелостта на детето.
- Държавите — членки на ЕС, следва да гарантират, че децата са изслушвани само от обучени лица и да увеличат присъствието на специализирани, обучени лица по време на изслушванията. Това изисква за работещите с деца да се осигури обучение по техника на изслушване, съобразена с интересите на детето. Органите следва да осигурят също доверено лице, независимо от родителите на детето, което да подпомага детето през всички етапи на съдебното производство, и по-специално при информиране и подготовка на детето за изслушване. Политическото планиране на ЕС също следва да се насочи към обучение на професионалисти и хармонизиране на учебните програми.

Предоставяне на безплатна правна помощ, включително безплатен и лесен достъп на децата до повереник

- При наказателните дела някои държави — членки на ЕС, предоставят безплатна правна помощ само на лицата, които отговарят на изискванията за такава помощ. При гражданските дела респондентите от всички държави съобщават за липса на правно представителство (повереник) за децата. Държавите — членки на ЕС, следва да предоставят правна помощ безусловно на всички деца. Това следва да включва свободен достъп до правен представител (повереник) по време на цялото производство и премахване на бюрократичните пречки като продължително производство или проверка на икономическите средства.

Насърчителна практика

Въвеждане на екип от настойници

В Обединеното кралство (Англия и Уелс) за всяко дете, което е страна по гражданско дело, се назначава настойник от Службата за съвети и подпомагане към съда за дела, засягащи децата и семействата, който да участва в производството от името на детето. Настойниците представляват децата в съда и са отговорни за предаване на желанията и чувствата на децата. Освен това те отговарят за обясняване на правния процес и информиране на децата за хода на делото и окончателния резултат от него. Настойниците определят и адвокати за повереници на децата в т.нар. „екипен модел“ на правно представителство. Когато становището на настойника относно висшите интереси на детето са в противоречие с мнението на последното, втори адвокат може да представлява детето отделно.

Във Финландия, когато конфликт на интереси е пречка за родителите на детето да бъдат негови настойници по време на съдебното производство, съдът назначава настойник, който да представлява висшите интереси на детето. В някои общини на Финландия (напр. в областта Kouvola-Kotka) за процесуални настойници могат да бъдат назначени едновременно социалният работник и правният съветник — система на сътрудничество, известна още като „екипен модел“.

- Държавите — членки на ЕС, следва да гарантират, че на всички деца и техните родители/настойници са предоставени ясни насоки относно достъпа до правна помощ, както и до специализирани детски адвокати, които да представляват децата при гражданско и наказателно производство.

Намаляване на продължителността на съдебното производство

- Седем от десетте държави членки в проучването имат специални правни разпоредби за предотвратяване на неоправдани забавяния на съдебните дела в наказателното правораздаване, свързани с деца, като само три държави членки осигуряват ускорено разглеждане на делата в гражданското производство, свързани с деца, и то само при определени условия. Държавите — членки на ЕС, следва да въведат ефективни предпазни мерки за избягване на неоправдани забавяния.
- Държавите членки следва да въведат ясни правила за ограничаване на общия брой на интервютата и изслушванията на деца, разрешен в гражданските и наказателните дела. Държавите — членки на ЕС, следва да засилят сътрудничеството между участващите лица от различни професионални сфери с оглед на намаляване на броя на изслушванията.

Предоставяне на правила и насоки на лицата, работещи с деца, относно начина на изслушване на деца

- Констатациите от работата на място на FRA показват, че практиките на изслушване по принцип зависят от личните професионални умения и са различни в отделните съдилища и региони. Стандартизираните, подробни правила или насоки, напр. използваните във Финландия или в Обединеното кралство, допринасят за намаляване на броя на изслушванията и за подобряване на комуникацията с детето. Държавите — членки на ЕС, следва да гарантират, че на всички лица, участващи във всяко съдебно производство, се предоставят ясни и съобразени с интересите на детето правила и насоки относно начина на изслушване на деца. Това трябва да върви ръка за ръка със стандартизиране на процедурите и съгласуване между различните субекти за хармонизиране на изслушванията. Насърчителните практики могат да послужат за отправни точки. Обменът на насоки и насърчителни практики между държавите — членки на ЕС, ще помогне за подобряване на процедурите.

Използване на помещения, съобразени с интересите на детето, за изслушване на деца

- Дори ако са налице помещения, съобразени с интересите на детето, за използване в наказателното производство, те рядко се използват за граждански дела. Държавите членки следва да гарантират, че помещенията за

Насърчителна практика

Изготвяне на насоки за интервюиране на деца

В Обединеното кралство (Англия и Уелс) Министерството на правосъдието разработи насоки за интервюиране на деца жертви и свидетели в доклад от 2011 г. Насоките — *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance on interviewing victims and witnesses and guidance on using special measures* (ABE)* („Събиране на най-добри доказателства в наказателното производство: насоки за интервюиране на жертвите и свидетелите и насоки за използване на специални мерки, ABE“) — са предназначени за всички участници в съответните разследвания, включително полицейски служители, социални работници за лица в зряла възраст и за деца, както и за юристи. Интервютата с деца при използване на специални мерки (ABE) могат да бъдат записани на видео и по-късно показани вместо преки показания на детето.

Шотландското правителство също е изготвило насоки за най-добри практики за интервюиране в своята публикация от 2011 г. *Guidance on Joint Investigative Interviewing of Child Witnesses in Scotland*** („Насоки относно съвместно провеждане на разследващи интервюта с деца свидетели в Шотландия“). Тези насоки предписват съвместни, записани на видео, интервюта от специално обучени полицейски служители и социални работници. Социалните работници, обучени да провеждат съвместни разследващи интервюта, си партнират в едно и също помещение с полицейски служители с оглед на по-бързо получаване на отговор на зададените в интервюто въпроси. Въпреки че на тези интервюта се прави видеозапис, стандартна практика е детето да даде устни показания на живо.

Във Финландия както полицейските служители, така и психолозите, се придържат към насоки за изслушване и информиране на децата. Насоките са изготвени от Националния център за научноизследователска и развойна дейност в областта на социалните грижи и здравеопазването (*Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes/Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, Stakes*)***. Освен това Финландия е разработила специален набор от насоки за интервюиране на деца, които са жертви на сексуална злоупотреба и/или на посегателство и физическо малтретиране.

* *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance on interviewing victims and witnesses and guidance on using special measures*: www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/vulnerable-witnesses/achieving-best-evidence-criminal-proceedings.pdf.

** *Guidance on Joint Investigative Interviewing of Child Witnesses in Scotland*: www.scotland.gov.uk/Publications/2011/12/16102728/o.

*** *Stakes 2003: Насоките относно разследването на сексуална злоупотреба, посегателство и физическо малтретиране (Opas lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittämisestä)* не са публикувани.

интервю, съобразени с интересите на детето, се предоставят не само за всички наказателни дела, но при липса на други съоръжения, съобразени с интересите на детето, те са опция и за гражданските дела. Такива помещения следва да има в цялата държава, включително в селските райони.

- Между държавите членки има големи различия и при използването на съществуващите помещения, съобразени с интересите на детето, в зависимост от фактори като достъп до места със записваща апаратура. Те следва да премахнат техническите и логистичните пречки, така че използването на помещения, съобразени с интересите на детето, да стане стандартна практика.
- В помещенията, съобразени с интересите на детето, често има играчки, видеозаписващи устройства и средства за събиране

на доказателства, но според работещите с деца съоръженията често не са подходящи за съответната възрастова група. Държавите — членки на ЕС, следва да гарантират, че подобни помещения за изчакване, интервюта и изслушване, съобразени с интересите на детето, са обзаведени с оглед на нуждите на различни възрастови групи.

Право на информация

Правото на децата, участващи в съдебни процедури, да бъдат информирани е от решаващо значение за ефективното им участие и добро самочувствие. Конкретната информация, предлагана на малки, лесно възприемани дози на всички етапи на производството, може да облекчи безпокойството на децата, изправени вероятно за първи път пред една потенциално смущаваща съдебна система. Добре информираните

Насърчителна практика

Използване на средства, съобразени с интересите на детето, по време на интервюто

В някои държави се използват подобни на играчки материали, за да се улесни общуването с децата по време на изслушване. Помещенията за интервю в естонските полицейски участъци, съобразени с интересите на детето, са обзаведени с анатомични кукли, които могат да бъдат обличани и събличани при дела за сексуална злоупотреба – средство, използвано от редица държави. Във Финландия социалните работници често използват „карти с мечета“, за да помогнат на децата да изразят чувствата си. Варианти на тези карти са предназначени и за по-големи деца.

Финландия, Куовола. Материали, използвани по време на изслушвания на деца в зависимост от възрастта и развитието им.

Талин, Естония. Кукли, използвани по време на изслушвания на деца.

деца придобиват повече доверие и увереност в себе си и в съдебната система. Те се чувстват по-сигурни и говорят по-свободно, което значи, че изявленията им се вземат повече под внимание и те могат да участват по-пълноценно в производството.

„Според мен са доста уплашени, че идват тук и не знаят какво всъщност става с тях, защо са ги довели тук и изпитват страх, така усещат нещата децата. Едно момиченце например ме попита веднъж: „Инжекция ли ще ми правите?“ (Румъния, съдия)

При наказателното съдебно производство правото на информация е залегнало в законодателството на всички обхванати в проучването държави – членки на ЕС, с изключение на Шотландия в Обединеното кралство. Интервютата обаче показват, че има значителни различия в начините, по които децата биват информирани, по отношение

на това каква информация се предоставя, кога и от кого. Правото на информация е по-малко регулирано в гражданското съдебно производство, където юристите и социалните работници имат повече свобода да преценяват каква информация да бъде предоставена на детето.

„[Информацията] е много важна, защото ако не съобщим на детето какви са правата му, то не може да узнае това никъде другаде. [...] Смятам, че е предимство за детето да знае, че може да се възползва от нещо, което му дава възможност да поиска и да пожелае да се възползва от него.“ (Румъния, психолог)

Обикновено родителите първи получават информация относно производството и на тях се пада главната роля да я предоставят. От тях често се очаква да действат като първи осведомители, които обясняват материала на своите деца, дори ако същата информация се изпраща директно

до децата. Тази практика породи спорове между анкетираните лица, работещи с деца, тъй като влиянието на родителите може да не бъде безпристрастно, особено при гражданско дело.

„Вярно е, нищо не е планирано. Не проявяваме интерес да узнаем каква информация се дава на детето.“ (Франция, прокурор)

Когато става въпрос какъв вид информация да се предоставя, работещите с деца в областта както на наказателното, така и на гражданското правосъдие, са съгласни, че децата трябва да бъдат информирани за своите права, етапите на производството, какво да очакват от изслушванията и наличността на предпазни мерки. Мнозина работещи с деца обсъждаха как да се постигне нужният баланс между адекватното информиране на децата и претоварването им с информация. Конкретната, разбираема информация може да облекчи безпокойството, а прекалената да го засили.

„Детето трябва да получи известна информация, но тя трябва да му бъде подавана в определени дози.“ (Естония, адвокат)

Възрастта и нивото на развитие на детето влияят на способността му да разбира информацията относно производството. Следователно информацията трябва да бъде съобразена с възрастта, етапа на развитие, предисторията и психологическото състояние на детето. Работещите с деца са съгласни, че на децата трябва да се предоставя достатъчно информация и че дори много малките деца могат да разберат значението на своите показания. В същото време те

считат, че за по-малките деца е достатъчно да разберат само общата процедура и своята роля в нея, а не правните подробности.

Средствата, използвани за предоставяне на информация, са в широк порядък — от онлайн материали с насоки за лицата, работещи с деца, как и за какво да информират децата, призовки или уведомителни писма, предназначени за хора на зряла възраст, устни обяснения, давани на децата относно техните права, до специално изготвени информационни брошури за деца от различни възрастови групи и с различни езикови умения. Родителите и служителите, помагачи на децата (социални работници, повереници), следва също да получават информационните материали, изготвени за деца, за да могат да предават информацията на прост и достъпен език.

„Всяко ново лице, което идва, има различен подход към децата, различни възгледи и разбираня за работата, която трябва да се свърши [...], работата е неефективна. Преди една година например имахме едно дело [...] и някои колеги (или аз) работихме с детето, ако малко по-късно някой нов колега бъде призван за ново дело със същото дете, той отива и представя информацията по друг начин. Детето може да се обърка, а може и да не се обърка.“ (България, социален работник)

Правото на информация се прилага, не само когато децата са вече включени в съдебното производство, но и преди то да започне, с цел повишаване на осведомеността им относно тяхното право да бъдат изслушани по въпроси, които ги засягат. Франция възприема всеобхватен подход.

Насърчителна практика

Осигуряване на достъп на децата до правна информация и съвети

Във Франция са установени точки за контакт в няколко големи града, където децата могат да получат достъп до специализирани юристи за информация относно своите права, както и за съвети и подкрепа по въпроси на гражданското или наказателното право. Тези срещи са безплатни и поверителни и често предлагат услуги с кратко посещение на място, както и горещи линии и занятия за повишаване на осведомеността в училищата.

TES PARENTS SE SÉPARENT ou sont séparés.
Tu es placé(e) ou tu risques d'être PLACÉ(E) en dehors de ta famille ...

Tu es été AGRESSÉ(E) physiquement, sexuellement ...

Tu es VICTIME de rackets.

Tu as commis une INFRACTION.

Un avocat est là pour t'écouter, te conseiller, t'assister, te défendre, sans tes parents et avec le respect du secret.

AVOC'enfants

Association pour la DÉFENSE des MINEURS et des JEUNES MAJEURS

Tu ne sais pas COMMENT FAIRE ...

Pour obtenir immédiatement un rendez-vous
Tél : 05 49 88 77 38

Настоящата обява е за програма за детски адвокат (Avoc'enfants), по която деца и младежи, участващи в граждански или наказателни дела, могат да се обърнат към адвокат, специализиращ по въпросите на децата, за съвет и информация относно своите права.

Респондентите посочиха, че общото изпълнение на правото на детето да получава информация при наказателно и гражданско производство може да бъде подобро. Ако информационните материали бъдат съобразени с потребностите на децата, като се вземат под внимание тяхната възраст и степен на зрялост, и се предлагат услуги за специфична информация, напр. посещения преди съдебните заседания, децата се чувстват по-сигурни и говорят по-свободно, което означава също, че изявленията им имат по-голяма тежест.

Задължителни процедури относно това, как, кога, за какво и от кого да се информират децата

- Както в наказателното, така и в гражданското право лицата, работещи с деца, обикновено считат националните рамки за твърде общи. В тях липсват подробности къде, кога, за какво, как и от кого да бъдат информирани децата. Поради това предоставената информация е различна, като често децата остават недостатъчно информирани. Държавите членки и, ако е целесъобразно, ЕС следва да осигурят правото на информация за всички деца и за всяко съдебно производство посредством законоустановени разпоредби.
- Предоставянето на информация относно съдебното решение се очертава като най-слабия елемент във всички държави членки, обхванати в проучването. Информацията след края на процеса следва да включва ясно позоваване на правата на децата и предоставяните им опции, включително право на обжалване и последващи грижи. Такава информация следва винаги да се предава на език и във формат, съобразени с интересите на детето, неговата възраст и зрелост.
- Задължението за предоставяне на информация на децата в областта на гражданското правосъдие е дори по-слабо застъпено, отколкото в областта на наказателното правосъдие. Преди да достигнат възрастта за придобиване на правна дееспособност, децата се информират главно от своите родители или повереници. Държавите членки трябва да обмислят повишаване на ролята на психолозите и съответните социални работници в тези разпоредби и разширяване на обхвата на информацията, предоставяна на деца.

Насърчителна практика

Информирание на децата жертви за резултата от съдебното производство

В Германия законът за защита на жертвите от 1986 г. и два закона за реформа на правата на жертвите укрепиха правата на жертвите и свидетелите. Те включват задължението за информиране на жертвите за окончателното решение на съда и за осигуряване на достъпа им до съдебните досиета. По подобен начин практиките във Финландия гарантират информиране на децата жертви за резултата от съдебното производство. Съдебното решение за жертвите на възраст под 15 години се предоставя на адвоката или настойника на детето. В такива случаи адвокатът е отговорен за информиране на детето и семейството. Настойникът или адвокатът информират детето и за всички практически страни на съдебното решение, например за изплащането на обезщетения. Ако детето е навършило 15 години, съдебното решение му се предава лично.

Наличие на служби за подкрепа, имащи за задача правилно информиране на децата и техните родители

- Службите за подкрепа, и по-специално за подкрепа на жертвите и свидетелите, изпълняват важна функция при предоставянето на информация на децата и техните родители, подготовката на децата за съдебни изслушвания, придружаването им по време на цялото производство, следенето на тяхното разбиране и осигуряването на общата им защита. Услугите на тези служби могат да включват посещения преди процеса за запознаване на децата със съдилищата, посещения у дома и подкрепа, предоставяна преди, по време на и след процеса. Държавите — членки на ЕС, и, ако е целесъобразно, ЕС следва да осигурят наличието на служби за подкрепа и достъпа до тях за всички деца, участващи в съдебното производство.
- Повечето държави членки предлагат услуги за подкрепа, но има общо впечатление, по-специално сред социалните работници, че трябва да се направи много повече. Държавите членки, в които няма задължителни изисквания за процедури на информиране, насочват програмите си за подкрепа към тежките случаи и определени видове

престъпления като трафик на хора или сексуална злоупотреба и към жертвите, а не непременно към свидетелите. Освен това на децата и техните родители често не се предоставя достатъчна информация относно наличните служби за подкрепа и поради това те не могат да се възползват от техните предимства. Следва да се вземат мерки, гарантиращи, че информацията относно службите за подкрепа и достъпа до тях се предоставя на децата и техните родители или настойници. Държавите членки следва освен това да потвърдят важната роля на родителите за информиране и подкрепа на децата, като съдействат на усилията за повишаване на осведомеността и подкрепата на родителите.

Насърчителна практика

Предоставяне на посредник за интервюта и изслушванията

Посредниците са важно допълнение към мерките за правна подкрепа, осигурявани за децата в Обединеното кралство (Англия и Уелс). Посредникът може да помогне при планиране и провеждане на интервюта в полицията, да предостави писмен доклад на съда относно комуникативните способности на детето и да даде съвети по време на изслушването на детето, ако задаваните въпроси са неподходящи. Цената и ограниченото предлагане на посредници обаче е пречка те да станат стандартна мярка за подкрепа. Регистрираните посредници се използват все повече за подпомагане на много малки деца или на деца със специфично увреждане, затрудняващо комуникацията, но те не са общодостъпни за млади хора с допълнителни уязвими страни. Съдиите съобщават, че опитът им с посредници ги подтиква да прекратят неподходящите техники на задаване на въпроси, дори да не присъства посредник.

За подробна информация вж. Youth Justice and Criminal Evidence Act (Закон за правосъдието по отношение на младите хора и доказателствата по наказателно производство), 1999 г., www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/23/contents

Едно лице, което отговаря за подготовката, информирането и подкрепата на детето преди, по време на и след съдебно производство

- Както в наказателното, така и в гражданското право, националните рамки са обикновено твърде общи и не уточняват кой трябва да информира децата. По този начин задължението за предоставяне на информация може да остане върху родителите, независимо дали самите те са добре информирани или дали са неутрални страни. В други случаи работещите с деца могат да разработят свои, често различни, практики. Държавите членки и, ако е целесъобразно, ЕС следва да гарантират, че на лицата, работещи с деца, са предоставени ясни права и указания за информиране на децата, с оглед да се гарантира последователен, стандартизиран и съобразен с интересите на детето подход. Това изисква също подходящо обучение на всички служители, които информират деца.
- Проучванията показват, че децата не са достатъчно информирани, освен ако не е определено само едно лице за контакт, което ги информира и подготвя в хода на цялото производство. Следователно, държавите членки трябва да обмислят определянето на такова отговорно лице. То следва да е достатъчно добре обучено, да бъде на разположение на всички етапи на съдебното производство и да действа като посредник между детето и службите за подкрепа и закрила на детето, полицейските служители, съдиите, прокурорите, адвокатите и родителите. Социалните работници се считат за подходящи за тази роля, тъй като могат да подкрепят детето по-дълго време, отколкото съдиите и другите юристи. Ако не се осигури едно лице за контакт, държавите членки следва да гарантират, че различните субекти, отговарящи за информацията, съгласуват ефикасно усилията помежду си.

Наличност на информация, съобразена с интересите на детето

- Редица държави са разработили материали, съобразени с интересите на детето, за обясняване на правния процес, правата на детето, ролята на участващите страни, призовките и правните уведомления за деца и какво ще преживеят децата в съда. Други просто дават на децата същите материали, използвани за информиране на хората на зряла възраст,

но дори те може да не са винаги налични. Държавите членки следва да установят ясни, стандартизирани правила за предоставяне на информация, съобразена с интересите на детето, за децата, участващи във всяко съдебно производство, с оглед да се гарантира равноправното им третиране. Те трябва освен това да използват различни средства и формати, напр. брошури и листовки, налични онлайн и на хартиен носител, които включват писмена и устна информация. Вече готовите материали следва да се обменят и използват в държавите — членки на ЕС, и между тях.

Насърчителна практика

Предоставяне на информационни брошури, съобразени с интересите на детето

Шотландската служба Scottish Children Reporter Administration е изготвила набор от листовки за деца относно системата за изслушване на деца и тяхната роля в него. Те са налични за различните възрастови групи: на възраст от пет до осем години; от осем до 12 години; и на 13 и повече години*. Социалният работник от тази служба изпраща листовките на детето (или ако то не е навършило 12 години, на родителите му) едновременно с изпращането на „Основанията за сезиране“ („Grounds for Referral“). Социалният работник основава обсъжданията с детето на тези материали, като обяснява какво ще стане при изслушването и отговаря на всякакви въпроси. В зависимост от възрастта и способностите на детето социалният работник може да премине към игрова терапия. Scottish Children’s Reporters Administration е провела изследвания с деца за ефективността на предоставяната понастоящем от службата съдебна подкрепа за децата, като е установила, че на тях не им се дава достатъчно информация. Службата е разработила проект за преразглеждане на своите материали, съобразено с мненията на деца с опит в системата**.

* Шотландски брошури: www.scotland.gov.uk

** Правилен подход към всяко дете — опит на децата и младите хора в съдебната подкрепа и участие в системата за изслушване на деца: Големите думи и големи таблици: www.gov.scot/Publications/2006/04/27142650/0

Право на защита и неприкосновеност на личния живот

Международните стандарти дават определено приоритет на закрилата на децата, участващи в съдебно производство, като същевременно насърчават тяхното участие. За да могат децата да участват пълноценно и ефективно и да се избегне евентуалното им вторично превръщане в жертва, е необходима закриляща и сигурна среда.

Мерки за закрила на децата съществуват на голям брой различни равнища по време на цялото производство и тяхното прилагане следва да се разглежда като основен начин за гарантиране на правосъдие, съобразено с правата на детето. Те са важни, за да се гарантира правото на детето да бъде изслушано и информирано без прояви на дискриминация, като се вземат предвид висшите интереси на детето, които включват мерки за защита на неприкосновеността на неговия личен живот. По принцип съществуването на последователни и систематични практики, съобразени с интересите на детето, които следват ясни разпоредби и насоки, увеличават вероятността детето да бъде защитено и в безопасност. Въпреки това работещите с деца твърдят, че в някои области гъвкавостта е важна за адаптиране на подхода конкретно за всеки отделен случай.

„Разбира се, не можете да гарантирате, че тя [информацията] винаги ще създава сигурност, напротив — тя може да създаде по-голяма тревожност. В известен смисъл не трябва като възрастни да се замисляме твърде много, че децата трябва да бъдат закриляни. Разбира се, неизбежно трябва да мислите и за този елемент — че закрилата на детето е по-важна от участието му в делото. [...] Но от друга страна, ако мислите само за делото и за това как ще протече то, това няма как изобщо да навреди.“ (Финландия, настойник (друг специалист))

Констатациите от работата на място на FRA и събирането на данни от Европейската комисия показват, че голямото мнозинство от държавите членки в проучването са положили значителни усилия за безопасността на децата, участващи в наказателно производство, и за защита на неприкосновеността на личния им живот. Правото на децата на защита и неприкосновеност на личния живот е постигнало очевидно най-голям напредък както от структурна, така и от процесуална гледна точка. Правото на децата на неприкосновеност на личния живот също е регулирано под различни форми в гражданското право.

Следва да се приемат превантивни мерки, които да защитят децата от неправомерно отношение като репресии, сплашване и повторно превръщане в жертва. Тези мерки са особено важни, когато детето е жертва на домашно насилие или на злоупотреба от близки хора, полагащи грижи за него. Неприкосновеността на личния живот е изложена също на сериозен риск, когато детето влиза в контакт със съдебната система, особено ако делото привлече вниманието на средствата за масова информация. Като вземат това под внимание, Насоките на Съвета на Европа установяват редица предпазни мерки, които гарантират пълна защита на неприкосновеността на личния живот на децата. По-специално лична информация за децата и техните семейства, а именно имена, снимки, адреси, не бива да се публикува от средствата за масова информация. Използването на видеокамери следва да се насърчава, когато детето се изслушва или дава показания. В тези случаи присъстващите лица следва да бъдат ограничени до преките участници, като всяка информация, предоставена от детето, следва да остане поверителна, ако има риск то да пострада. Освен това достъп до и предаване на личните данни следва да става само ако е абсолютно наложително и като се вземат под внимание висшите интереси на детето.

Системи за закрила на детето

- Държавите — членки на ЕС, трябва да гарантират, че децата, участващи в съдебно производство, се третират като лица, нуждаещи се от специална закрила, като се вземат предвид тяхната възраст, зрелост, степен на разбиране и евентуални затруднения в комуникацията, ако имат такива. Системите за закрила на децата следва да се основават на интегриран и целеви подход, който има предвид не само специалните нужди на децата изобщо, но и всички други уязвими страни, напр. при жертви или свидетели на сексуална злоупотреба или домашно насилие, деца с увреждания или с мигрантски статут. Това може да включва укрепване на система от лица, на които се възлагат дела, свързани с деца, с експертен опит за закрила и безопасност на децата и способност да помогнат за установяване на евентуални нужди от специфична закрила. Политическото планиране на ЕС следва да се насочи към предоставяне на насоки за ефективни и координирани системи за закрила на децата.

Насърчителна практика

Защита на самоличността на децата онлайн

В Естония достъпните за обществеността съдебни документи (включително на уебсайта на съда) не публикуват подробности за самоличността на детето, като го посочват само с инициали.

Френските закони за свободата на пресата също предвиждат защита срещу публичното оповестяване на имената на децата жертви.

Източник: Закон от 29 юли 1881 г. относно свободата на пресата (1881 г.), член 39а

Установяване на процесуални гаранции за осигуряване на закрила на детето

- Националните правни рамки предвиждат различни мерки за защита при съдебни изслушвания, които следва да се разглеждат като основополагащи за осигуряване на правосъдие, съобразено с правата на детето. На практика обаче тези мерки често се използват недостатъчно и обикновено са оставени на преценката на съдиите. Някои от тях може да са ограничени от възрастта на детето или ролята му в съдебното производство, напр. защитават ги като жертви, но не и като свидетели. Държавите членки следва да създадат процесуални гаранции и да следят за тяхното изпълнение, за да гарантират, че всички деца, участващи във всяко съдебно производство, са защитени от вреди, евентуално вторично превръщане в жертва и установяване на самоличността преди, по време на и след производството.
- Тези мерки за осигуряване на закрила включват видеозаписи, чието използване следва да бъде стандартна практика в наказателното и по избор в гражданското производство. Обстановката също трябва да бъде приспособена за ограничаване на броя на интервютата, регулиране на присъствието на лица, работещи с деца, предоставяне на достъп до службите за подкрепа и редовно участие на лица, подпомагащи детето по време на и след съдебното производство.
- Полицейските участъци, съдебните сгради и другите места, където се изслушват деца, следва да са оборудвани с функционираща записваща техника, а работещите с деца да бъдат обучени за нейното използване. Трябва

да бъдат осигурени необходимите човешки и финансови ресурси.

- Мерките за защита на самоличността следва да защитават неприкосновеността на личния живот на децата, участващи в съдебно производство, напр. да гарантират, че записите са безопасно съхранени при спазване на законодателството за защита на личните данни.
- Държавите членки следва да въведат мерки за избягване на контакт с ответника не само по време на изслушванията (напр. видеопрепратки в реално време, екрани за предпазване на детето от ответника или изключване на ответника от съдебната зала по време на свидетелските показания на детето), но също така преди и след изслушванията. Държавите членки и, ако е целесъобразно, ЕС следва да осигурят среда, съобразена с интересите на детето, за всички етапи на производството и оборудване на всички съдилища и полицейски участъци с подходящи чакални, съобразени с интересите на детето, и отделни входове. Те следва да се използват систематично за закрила на детето от среща с предполагаемия извършител или с член на семейството, който е в конфликт с детето, и да предпазват детето от неприветлива среда, докато чака да бъде изслушано.

Насърчителна практика

Предотвратяване на контакт между детето и ответника

Центърът за подкрепа на жертвите в Тартумаа (*Tartumaa Ohvriabikeskus*) в Естония е предвидил отделен вход в задната част на сградата за особено травмирани деца. Някои съдебни зали във Финландия също имат отделни входове, а отделните входове и чакални са много високо ценени предимства на съдилищата в Обединеното кралство.

Естония. Отделен вход в задната част на сградата на Центъра за подкрепа на жертвите в Тартумаа.

Право на недискриминация

Насоките на Съвета на Европа определят недискриминацията, висшите интереси на детето, достойнството и върховенството на закона като основни принципи на правосъдието, съобразено с правата на детето. Анкетираните лица, работещи с деца, заявиха, че недискриминацията е особено важна за деца с увреждания или от различен национален или етнически произход.

Въпреки действащите правни разпоредби във връзка с равноправното третиране, респондентите изтъкнаха наличието на проблеми при децата в уязвимо положение, като естеството на проблемите варира в зависимост от държавата. В някои държави респондентите поставиха ударението върху децата роми, в други – върху жертвите на трафик на хора. Във всички случаи респондентите подчертаха необходимостта от съобразяване със специфичните нужди на детето и изразиха загриженост относно липсата на експертни познания у лицата за контакт с децата и достъпността на средата.

„[...] Няма система, която да се грижи за тези деца [с увреждания] в системата, всеки прехвърля проблема на другите. [...] Бих казал, че щом се изправим пред дете с такива проблеми и имаме нужда от различни заинтересовани страни – социални, медицински, образователни и съдебни – изведнъж виждаме как системата отказва, тъй като не е проектирана да се грижи за тези деца.“ (Франция, прокурор)

Децата следва да се третират еднакво в съдебното производство, независимо от пол, раса, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или всякакви други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст, сексуална ориентация, полова идентичност или проявление на пола. Държавите членки следва да обърнат специално внимание на децата в особено уязвимо положение, като живеещи в крайна бедност или деца на разделени мигранти.

Да се гарантира, че всички деца, участващи в съдебно производство, се третират еднакво

- Държавите членки и, ако е целесъобразно, ЕС трябва да гарантират, че всички съответни процесуални гаранции и всички услуги, предоставяни на децата преди, по време на и след участието им в съдебно производство третират децата еднакво. Данни за достъп

на децата до правосъдие следва да има за всички деца, разбити по групи (напр. деца в особено уязвимо положение), за да се осигури целеви подход и контрол на достъпа до правосъдие.

- Респондентите изразиха загриженост относно липсата на експертни познания по въпросите на многообразието, което може да направи услугите по-малко достъпни. Всички лица, работещи с деца, следва да бъдат наясно с различните уязвими страни, които могат да имат децата, и да възложат на експерти или да работят с тях по тези уязвимости. Следва да се въведат насоки и протоколи за насочване на работещите с деца през такива процедури, които следва да бъдат част от пакети относно мерки за защита и сигурност.
- Британските респонденти се отнесоха положително към инициативата на Обединеното кралство за превод на различни езици на наличните материали, съобразени с интересите на детето. Те посочиха други положителни практики, включително полицейски служители жени, които интервюират момичета — жертви на сексуална злоупотреба, и насоките на прокуратурата на Обединеното кралство относно начина на интервюиране на лица с умствени увреждания. Държавите членки следва да гарантират, че специални указания и разпоредби регулират и уточняват подкрепата на децата, участващи в съдебно производство, включително чрез предоставяне на достатъчна информация на език и във форма, които те разбират, като се вземат предвид нуждите от устен и писмен превод или пречките, свързани с физически или други затруднения.
- Държавите членки следва да обърнат специално внимание на улесняване на достъпа до правосъдие и предоставяне на необходимата правна помощ, правно представителство и подкрепа за децата в особено уязвимо положение.

ДЕЙНОСТ НА FRA

Поставяне на акцента върху враждебното отношение към деца с увреждания

Целенасочено враждебното отношение към деца с увреждания е област, в която има голям недостиг на данни във всички държави — членки на ЕС. FRA предвижда новаторски проект за преодоляване на недостатъчното съобщаване за злоупотреби, липсата на подкрепа и слабата осведоменост за правата сред децата с увреждания и определяне на практики за решаване на тези проблеми.

Пълната съпоставима информация относно законодателството, политиките и услугите, достъпни в ЕС, ще помогне на институциите на ЕС, държавите — членки на ЕС, и гражданското общество да противодействат ефективно на тази враждебност. Докладът ще бъде публикуван през 2015 г.

За повече информация вж.: <http://fra.europa.eu/en/project/2012/children-disabilities-targeted-violence-and-hostility>

Принцип на висшите интереси на детето

Насоките на Съвета на Европа определят висшите интереси на детето като един от четирите основни принципа на правосъдието, съобразено с правата на детето.

Въпреки че концепцията за висшите интереси на детето е заложена в нормативната рамка на повечето от обхванати в проучването държави членки на ЕС, за мнозинството от респондентите тя е сложен и неясен термин, подлежащ на тълкуване, като според тях липсват средства за определяне, оценка и докладване как се зачитат тези висши интереси. Респондентите отбелязаха с критика липсата на конкретно определение, което според тях може да доведе до манипулация, субективност и взети решения, които всъщност не защитават правата на децата.

„Висши интереси на детето в какъв смисъл? В наказателното право е важна истината, обективната истина. За детето това означава, че ако то е жертва на престъпление, извършителят следва да бъде наказан.“ (България, съдия)

Комитетът по правата на детето¹ изтъква, „че преценката на лице на зряла възраст относно висшите интереси на детето не може да отмени задължението за зачитане на правата на детето съгласно Конвенцията. Комитетът напомня, че в Конвенцията няма йерархия на правата; всички права, гарантирани от нея, са във „висшите интереси на детето“ и нито едно от тях не може да бъде заличено от отрицателно тълкуване на висшите интереси на детето.“

За да се улесни разбирането и използването на този принцип, Комитетът определя седем елемента, които да се вземат под внимание при оценка на висшите интереси на детето: правото на децата да изразяват гледна точка по всяко решение, което ги засяга; самоличността на детето; запазването на семейната среда и поддържане на отношения; грижи, закрила и безопасност на детето; положение на уязвимост; право на здраве; и право на образование.

Прилагане на принципа на висшите интереси на детето

- Прилагането на принципа на висшите интереси на детето се свежда до прилагане на правата на децата. Както пояснява Комитетът по правата на детето, висшите интереси на детето следва да се разглеждат като право, принцип и процедурно правило. Принципът изисква ясни правни критерии, за да се избегне евентуално отрицателно тълкуване, каквито обаче липсват.
- Работещите с деца изтъкват също липсата на средства за определяне, оценка и докладване как се зачитат висшите интереси на детето. Следователно правните разпоредби трябва да включват и необходимостта от решения за включване на „обяснение, което показва как правото е зачетено в решението, т.е. за какво се приема, че е във висшите интереси на детето; на какви критерии се основава това; и как висшите интереси на детето се съпоставят с други съображения“².

Обучение на лицата, работещи с деца

В Насоките на Съвета на Европа (2010 г.)³ се пояснява, че за да се гарантира ефективното участие на децата, те трябва да са в контакт със специализирани и обучени лица, които да ги информират, изслушват и защитават.

Това обаче невинаги се прави. Необходимостта от обучение на лицата, работещи с деца, става особено ясна, като се има предвид слабото познаване на Насоките на Съвета на Европа относно съобразеното с правата на детето правосъдие от анкетираните работещи с деца. Следователно лицата, работещи с деца, трябва да бъдат обучени относно нуждите и правата на децата, техниките на комуникация и съдебното производство, съобразено с интересите на детето, като се вземат предвид различията във възрастта и личните обстоятелства.

„За много неща [...] имах чувството, че преди съм постъпвала правилно по интуиция, може би, но естествено е добре да чуем как се постъпва правилно в такива случаи от психологическа гледна точка, което ще ни позволи да поправим грешките и да се постареем да спазваме донякъде тези насоки. Иска ми се да има много повече обучение, защото такова липсва в юридическото образование.“
(Германия, съдия по дела в областта на семейното право)

От анкетираните лица, работещи с деца, около две трети са участвали в програми за обучение, като социалните работници преминават обучение по-често от съдебните специалисти. Въпреки че правните разпоредби в редица държави определят това обучение като задължително, обикновено то се предлага и посещава на доброволен принцип. Въведени са известен брой успешни програми за обучение, но такива почти липсват в някои държави членки. Много работещи с деца предложиха подобрения като повече обучения относно общуването с деца за съдиите и повече обучения относно правните системи за социалните работници. Работещите с деца заявиха също, че успехът на техниките за правна закрила на децата зависи от редица фактори, включително индивидуалност, родители и сътрудничество.

1 Комитета по правата на детето (2013 г.), Общ коментар № 14 относно правото на детето висшите му интереси да имат първостепенно значение (член 3, параграф 1), CRC/C/GC/14.

2 Пак там.

3 Съвет на Европа (2010), Насоки на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето, раздел IV A 4, 5.

„Не трябва да допускаме едно дело да се провали заради некомпетентността и липсата на опит на следователите, прокурорите, разследващите полицейски служители и/или съдиите или правоприлагащите органи изобщо, след като то може да бъде решено от опитен специалист. Рано или късно хората остават разочаровани от съдебната система. Къде е проблемът? Проблемът е липсата на обучение на тези служители, на нас, на държавата. Това е наша отговорност.“
(България, съдия)

Мнозина считат, че липсва специализация и подходящо обучение за работа с деца във всички професионални области на системата за правна закрила на децата. Според респондентите юристите ще имат полза от обучение относно взаимодействието с деца, а социалните работници — от обучение по законодателството, свързано с деца.

Общо и вътрешнослужебно обучение за всички лица, които са в контакт с деца

- Държавите — членки на ЕС, както и националните и европейските професионални организации, следва да гарантират, че служителите, работещи с деца, преминават подходящо задължително обучение по права на детето, общуване с деца и законодателството, свързано с деца. Тук се включват не само съдиите и прокурорите, но и служителите в непосредствен контакт с децата, напр. полицейски и съдебни служители.
- Курсове за обучение следва да се организират на национално равнище и с хармонизирани учебни програми, с оглед да се осигурят равни възможности за работещите с деца да получат указания и да избягват неравноправното третиране на децата в зависимост от мястото, където живеят. Следва да се поощрява обменът на насърчителни практики в държавите членки и между тях, както и разработването на учебни модули на ЕС.
- Обучението следва да се допълва и от надзор и мултидисциплинарен обмен на практики между лицата, работещи с деца.

Насърчителна практика

Обучение на полицейски служители за провеждане на интервю с деца

Финландия предлага едногодишна междудисциплинарна програма за обучение по провеждане на интервю за полицейски и здравни специалисти, които провеждат изслушвания на деца. Главната дирекция на полицията и Центърът по съдебна психиатрия организират обучението. Повечето полицейски служители и психолози, които работят в наказателното производство, участваха в курса и по принцип изразяват съгласие, че курсът е допринесъл за по-добро съобразяване с интересите на детето при процеса на предварително изслушване.

По подобен начин в Хърватия полицейските служители са длъжни да участват в тримесечна програма за обучение, организирана от Министерството на вътрешните работи. След завършването ѝ те получават удостоверение и право да подписват полицейски доклади по дела, свързани с деца.

Мултидисциплинарно сътрудничество

Международните стандарти, като Насоките на Съвета на Европа, приканват за засилване на професионалното сътрудничество между отделните дисциплини с оглед улесняване на съдебното производство и вземането на решения.

„Системата е като в съдопроизводство по спор, но в същото време има сътрудничество и аз не познавам юрист тук, който да не работи в такава рамка. Сътрудничим си.“ (Обединено кралство, социален работник)

Мултидисциплинарното и междудисциплинарното сътрудничество може да приеме много форми. То може да обхваща общи форми на сътрудничество, които са част от основен подход към процедурата, или да е свързано с конкретни случаи. То може да съществува също по много оси: в рамките на една професионална общност или между различни професии (напр. работа в екип между социални и правни специалисти), в една или в различни области на правосъдието (напр. по-добра координация между гражданското и наказателното производство) или комбинация от двете (напр. съдии и социални работници, обменящи добри практики или работещи по дела с деца, отнасящи

се както до наказателното, така и до гражданското производство).

Няколко държави имат официални споразумения или протоколи за насърчаване на професионално сътрудничество. В преобладаващата си част обаче мултидисциплинарното сътрудничество съществува на неформална основа, на базата на лични мрежи и връзки. Респондентите разказаха примери за успех и неуспех както на официално, така и на неофициално сътрудничество, и не става ясно дали една система има предимство пред друга. Въпреки примерите за успех обаче такива системи липсват в много от държавите — членки на ЕС.

„Работим в отделни звена. Това е сложно и не ни е присъщо да работим мултидисциплинарно. Колкото повече се обучаваме за мултидисциплинарна работа, толкова повече ще можем да работим по този начин.“ (Франция, НПО)

Респондентите считат, че е много важно различните участващи лица, работещи с деца, да се координират и да си сътрудничат през цялото съдебно производство, с оглед да се гарантира, че правосъдието е съобразено с интересите на детето, като се намали броят на изслушванията и продължителността на процеса и се осигури последователна информация за децата и предпазни мерки за начините на изслушване на децата. По този начин децата ще бъдат по-добре подготвени, информирани, защитени и подкрепени.

Сътрудничество за по-добри практики и резултати

- Държавите — членки на ЕС, и националните и европейските професионални организации следва да насърчават институционалното сътрудничество и мултидисциплинарния подход, като осигуряват финансиране на съответните курсове за обучение.
- Респондентите считат, че липсват механизмите за професионална координация, необходими за насърчаване на мултидисциплинарен подход, което означава, че практиките не са хармонизирани и съдебното производство се забавя. Държавите членки и, ако е целесъобразно, ЕС следва да гарантират въвеждането на такива механизми. Стандартните оперативни процедури следва също да бъдат насърчавани с оглед засилване на сътрудничеството.

Насърчителна практика

Координиране на наказателното и гражданското разследване

Мюнхенският модел (*Münchener Modell*) в Германия дава насоки за координиране на наказателното и гражданското разследване с оглед да се избегне многократно изслушване на детето, по-специално по делата за домашно насилие и сексуална злоупотреба. Той възлага да се прави видеозапис на изслушванията на деца, след което записът да се изпраща на детските служби и следователите. Моделът има за цел, чрез тясно сътрудничество и предоставяне на непосредствена информация на всички страни в производството (юристи, служби за закрила на детето, експерти, адвокати на детето), да помогне на родителите да намерят решение на въпросите за настойничество и право на достъп.

Създаване на специализирани мултидисциплинарни звена за деца жертви

Франция е създавала около 50 специализирани мултидисциплинарни медицинско-правни звена в болниците (*Unités d'Accueil Médico-Judiciaires*) в цялата държава в помощ на наказателното производство. Тези звена често свързват семействата и децата с неправителствени организации за подкрепа на жертвите на място и непосредствено след прегледите. Също така те обединяват изслушванията на детето и медицинските и психологическите прегледи. Тези централизирани програми гарантират, че интервютата и прегледите се извършват в обстановка, съобразена с интересите на детето. Освен това те опростяват процеса, като се избягват ненужните забавяния и многобройните прегледи.

Всяка година хиляди деца участват в наказателни и граждански съдебни производства поради развод на родителите или като жертви или свидетели на престъпление. Подобни процедури могат да бъдат стресиращи за всекиго. Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) проведе проучване на зачитането на правата на децата при тези производства. Констатациите от работата на място на FRA въз основа на анкети с лицата, работещи с деца, и с децата показват, че има да се извърви още дълъг път, докато правосъдието бъде приведено в по-добро съответствие с правата на детето в целия Европейски съюз (ЕС). Въпреки че всички държави – членки на ЕС, са длъжни да гарантират, че висшите интереси на децата имат първостепенно значение при всяко действие, което ги засяга, на практика правата на децата да бъдат изслушани, информирани и защитени без прояви на дискриминация невинаги се зачитат. Поради това ЕС подкрепя *Насоките относно съобразеното с правата на детето правосъдие* на Съвета на Европа от 2010 г. Той си поставя за цел да помогне на държавите членки да подобрят закрилата на децата в съдебните си системи и да насърчат пълноценното им участие, с което да подобрят функционирането на правосъдието.

Допълнителна информация:

Следните публикации на FRA предлагат допълнителна информация за правата на детето.

- *Mapping child protection systems in the EU* („Проучване на системите за закрила на детето в ЕС“, 2014 г.), <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/child-protection>.
- *Guardianship for children deprived of parental care* („Настойничество на деца, лишени от родителски грижи“, 2014 г.), Наръчник, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/guardianship-children-deprived-parental-care-handbook-reinforce-guardianship>.
- *Fundamental rights: challenges and achievements in 2013* (Основни права: предизвикателства и постижения през 2013 г.) (2014 г.), Годишен доклад, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/fundamental-rights-challenges-and-achievements-2013>.
- *Fundamental Rights Conference 2010: ensuring justice and protection for all children* („Конференция по основните права през 2010 г.: осигуряване на справедливост и закрила за всички деца“) (2011 г.), Доклад от конференцията, <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/fundamental-rights-conference-2010-ensuring-justice-and-protection-all-children>.
- *Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in European Union* („Разработване на показатели за закрила, зачитане и насърчаване на правата на детето в Европейския съюз“) (2010 г.), <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/developing-indicators-protection-respect-and-promotion-rights-child-european-union>.

За общ преглед на дейностите на FRA по въпросите на правата на детето вижте: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>.

Служба за публикации

© Агенция на Европейския съюз за основните права, 2015
Илюстрации: © FRA

FRA – АГЕНЦИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Виена – Австрия
Тел. +43 158030-0 – Факс +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Print: ISBN 978-92-9239-776-0, doi:10.2811/03590
PDF: ISBN 978-92-9239-799-9, doi:10.2811/16000